

Zakaj je Poljska NOVA ZGODBA O USPEHU

Kako trnova je bila poljska pot do nove evropske gospodarske zvezde in kaj se lahko iz te zgodbe naučimo v Sloveniji.

F ALBINA KENDA
albina.kenda@finance.si

Ko sem sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja Varšavo obiskala prvič, ni bilo sivo le mesto, ampak tudi ljudje. Deset let pozneje, leta 2005, poljske prestolnice skoraj ni bilo mogoče prepoznati, tako je bila razbohota v razvojnih in gradbenih projektih, ki so mestno krajino zaznamovali zlasti s poslovnimi nebotičniki in nakupovalnimi središči. Letos Varšava spet preseneča: ne več toliko mesto, kjer se še vedno precej gradi, temveč Varšavčani.

Pozitivni miselni premiki

Kot bi se ljudem nekaj premaknilo v glavi. Njihov odnos do življenja je bolj zaupljiv, njihova samopodoba spodbudna, navdaja jih pozitivna samozavest. Za to imajo razloge, še zlasti ko se v državi letos, ko praznujejo 25. obletnico prvih povojnih demokratičnih volitev, ozrejo, kakšno pot so prehodili od leta 1989. Takrat je preobrat sprožila Solidarnost, tehnično sindikat, v resnici pa politično gibanje pod vodstvom Lecha Wałęse. Volitve so v državo prinesle demokracijo, padec komunizma, umik Rdeče armade ter prehod v tržno gospodarstvo.

Po dolgih letih, ko je Poljake tiščal občutek majhnosti in zaostajanja, predvsem do razvojno veliko naprednejše Nemčije, pravi Maciej Fijałkowski, vodja urada za evropske sklade in gospodarski razvoj pri mestni občini Varšava, so ljudje šele zadnjih nekaj let, ko se je Poljska kot

edina članica EU izognila recesiji, res začeli dojemati napredek. In ob tem, ko je Poljska že dolgo ljubljena finančnih vlagateljev, zdaj postaja nova evropska zgodba o uspehu.

Za gospodarske reforme je nujna politična stabilnost

Tako ni čudno, da se v EU, ki se le počasi izvija iz recesije in za zdaj znanava le krhko, precej neenakomerno gospodarsko okrevanje, mnogi sprašujejo, kaj so sestavine poljskega recepta. Odgovori poljskih politikov in gospodarstvenikov na nedavni poslovni konferenci v tej državi so iskreno realistični.

»Na prelomu devetdesetih let prejšnjega stoletja je bilo na Poljskem veliko govora o čudežnih receptih. Eni so stavili na kmetijstvo, drugi na rudarstvo, tretji so se ozirali po čilenskem sistemu ... A čudežnega recepta ni. Če bi moral poudariti le en element za uspešno tranzicijo, bi izbral preobrazbo političnega okolja,« pravi Jan Krzysztof Bielecki, predsednik ekonomskega sveta v kabinetu poljskega premiera Donalda Tuska ter nekdanji poljski premier od 4. januarja do 6. decembra 1991, za časa predsednika Lecha Wałęse, v najbolj kritičnem obdobju poljske transformacije. »V tistem času smo v državi zamenjali skoraj toliko premierov, kot ima nogometno moštvo članov (od avgusta 1989 do oktobra 1993 jih je bilo šest, op. a.), in se naučili, da so politične spremembe močna podpora za gospodarske reforme. Politična stabilnost in močne institucije omogočijo

uspešen boj proti interesnim skupinam, kot so oligarhi ali skorumpirani politiki, ki ugrabijo državo in onemogočajo reforme,« je prepričan Bielecki. Drug pomemben dejavnik pa je vztrajnost. »Poljska tranzicija je bila zelo boleč proces. Za uspeh je bilo potrebnih 15 in več let trdega dela, vseskozi pa se je bilo treba izogibati neutemeljenemu pretiranemu optimizmu, da je karkoli mogoče doseči čez noč,« pravi Witold Orłowski, član ekonomskega sveta v kabinetu poljskega premiera Donalda Tuska ter glavni ekonomski svetovalec pri poljskem PwC. Tako Bielecki kot Orłowski sta v času izrazitega tranzicijskega preloma na Poljskem v devetdesetih letih sicer sodelovala s kontroverznim snovalcem korenitih reform Leszkom Balcerowiczem, tedanjim namestnikom premiera in finančnim ministrom, poznejšim guvernerjem poljske centralne banke, ki je to ustanovo vodil med letoma 2001 in 2007.

Balcerowiczeva terapija šoka

Leszek Balcerowicz je med mnogimi ekonomisti opevan, med mnogimi Poljaki pa osovražen avtor svežnja radikalnih reform, ki so jih v državi sprejeli leta 1989 in po sistemu terapije šoka večinoma izvedli v letu 1990, da bi iz centralnoplanskega prešli v tržno gospodarstvo. V tistem času je bila Poljska v globoki krizi: zadolžena, brez deviznih rezerv, z visoko inflacijo, črnim trgov in šibko industrijo, odvisno od poceni subvencioniranih agentov, in z izdelki, ki niso bili dovolj kakovo-

Page: 4

Reach: 0

Country: SLOVENIA

Size: 1621 cm2

2 / 5

stni, da bi jih kupovali kjerkoli drugje kot doma.

Ob finančni pomoči MDS so z Balcerowiczevim načrtom v državi med drugim sprostili regulirane cene za številne izdelke, zmanjšali subvencije za energente, odpravili državni monopol v mednarodni trgovini, državo odprli za tuje in domače zasebne naložbe. Odpravili so preferencialno kreditiranje državnih podjetij in z zakonom omogočili, da so tudi državna podjetja lahko bankrotirala. Najbolj pa je ljudi razburil posebni davek na plačne poviške (popiwek), s katerim so v boju proti visoki inflaciji omejili rast plač v državnih podjetjih. Zlot so 1. januarja 2009 devalvirali za 46 odstotkov, njegov tečaj pa navezali na dolar in uvedli notranjo konvertibilnost.

Bi enako storili še enkrat?

Poljski BDP na prebivalca se je med letoma 1989 in 2013 več kot podvojil in Leszek Balcerowicz je za svoj reformni načrt letos prejel ameriško nagrado Milтона Friedmana. A Poljaki iskreno povedo, da je bila družbena cena za te reforme visoka. Samo brezposelnost je zaradi bankrotov številnih državnih velikanov zrasla na okoli 20 odstotkov in se še dolga leta gibala le nekaj odstotnih točk nižje. Lani je bila po podatkih Eurostata v povprečju 10,3-odstotna (v Sloveniji 10,1-odstotna). Drug najbolj negativen učinek pa je bilo razslojevanje družbe, sploh ko so zaradi popiweka plače zaposlenih v državnih podjetjih realno močno upadle. Poljski se je poslabšala tudi vrednost Ginijevega količnika, ki kaže dohodkovno neenakost prebivalcev (čim višji je, tem večja je razslojenost družbe). Po besedah Witolda Orłowskega se je Ginijev količnik za Poljsko z 0,25 v letu 1990 povišal na 0,35 v minulem letu.

Kot s časovne distance ocenjuje Orłowski, je Poljska na prelomu devetdesetih let naredila veliko napak in marsikaj bi danes naredila drugače, celotne transformacije pa ne ocenjuje za napako. »Drugo vprašanje je seveda, ali bi tako korenite reforme danes sploh bilo mogoče izvesti. Leta 1989 so bili Poljaki navdušeni nad zlomom komunizma in so dali tako rekoč proste roke premieru Tadeuszu Mazowieckemu. Njegova vlada je izkoristila to edinstveno priložnost, ko so bili ljudje brez-pogojno splošno naklonjeni reformam. Leto po velikem poku, ko so

se pokazali stranski učinki in družbeni stroški, se je razpoloženje toliko spremenilo, da tak reformni pok ne bi bil več mogoč. Takšne priložnosti niso pogoste in strateško modro je, če se izkoristijo,« pravi Orłowski.

Dobro izkoriščeno članstvo v EU

Niso pa radikalne reforme s preloma devetdesetih let edino, kar je Poljsko naredilo odporno proti zdajšnji finančno-gospodarski krizi. Zelo pomembno je tudi njeno članstvo v EU, ki se ji je v skupini desetih novink, skupaj s Slovenijo, pridružila maja 2004. Medtem ko je Slovenija status zgodbe o uspehu izgubila, zdaj nova evropska zgodba o uspehu postaja Poljska. Direktor varšavske borze WSE Adam Maciejewski, Xavier Devictor, ki je pri Svetovni banki pristojen za Poljsko, in Henryka Bochniarz, predsednica poljske konfederacije delodajalcev Lewiatan, naštejejo številne zunanje in notranje dejavnike, ki so Poljski po letu 2004 pomagali k rasti, da se njeno gospodarstvo niti v krizi ni skrčilo, temveč le povečalo.

Poljska je napredek v zadnjih desetih letih večinoma utemeljila na **rasti produktivnosti**.

Država se je intenzivno posvetila **izboljšanju poslovnega okolja**. Na lestvici Doing Business, ki jo pripravlja Svetovna banka, je denimo z 62. mesta v letu 2012 napredovala na 45. mesto v letu 2014 (Slovenija je na lestvici 2014 na 33. mestu).

Zelo pomembno vlogo imajo **tuje neposredne naložbe**, ki jih leta 1990 na Poljskem skoraj ni bilo, leta 2004 se jih je nateklo za okoli 50 milijard dolarjev (dobrih 36 milijard evrov), do konca prejšnjega leta pa se jih je skupaj nabralo že za okoli 240 milijard dolarjev (približno 174,5 milijarde evrov).

Glede naložbene privlačnosti je bila velika prednost **poceni delovna sila**.

Izjemno velik spodbujevalnik napredka so bila **kohezijska in strukturna sredstva** iz EU. Ta so državi omogočila obsežne infrastrukturne in druge **javne naložbe** v keynesijanskem smislu.

Učinkovit bančni nadzor in stroga denarna politika so razlog, zakaj na Poljskem ni prišlo do napihovanja premoženjskih balonov, kot se je okoli leta 2008 dogajalo v

mnogih drugih članicah EU, ki so pozneje izkusile zlom nepremičninskih trgov.

Poljska ni imela kreditnega buma, kot je bil značilen za veliko drugih članic EU, del razlogov pa je najti tudi v **miselnosti** Poljakov, v njihovi nezaupljivosti. Iz zgodovine so potegnili nauk, da lahko računajo le nase in družino, zato si mikropodjetniki denar raje sprotijo pri sorodnikih kot na banki. So pa Poljaki tudi eden najpodjetnejših narodov v Evropi, saj so prepričani, da jim nihče ne bo zagotovil prihodnosti.

Vse prejkot na zadnjem mestu je dejstvo, da **Poljska nima evra**. V njenem primeru je bil to velik plus, pri čemer še zdaj ni navdušenja nad morebitnim hitrim prevzemom skupne evropske valute. Zelo plastično je poljski odnos do evra pokazal Jan Krzysztof Bielecki, ko je na vprašanje, kaj meni o poljskem prevzemu evra, odgovoril: »Poljska bi se morala evrskemu območju pridružiti teden dni po Veliki Britaniji.«

Gonilo razvoja je bila vseskozi tudi **varšavska borza**. Poljska ima najbolj razvit kapitalski trg v regiji vzhodne in srednje Evrope, sodeluje pa tudi pri projektu CEESEG, kjer najdemo tudi ljubljansko borzo. Ta je sicer s 5,6 milijarde evrov tržne kapitalizacije v prvem četrtletju palček glede na varšavsko borzo, ki je imela v prvem četrtletju letos 151,7 milijarde evrov tržne kapitalizacije. Na varšavski borzi več kot pol prometa opravijo mali delničarji, saj je zaradi drugačne privatizacije in tudi pokojninskega sistema aktivno delničarstvo precej uveljavljeno.

Kako naprej? Poljska pot še išče

Kljub blišču nove evropske zvezde pa ima Poljska tudi skrbi. »Nimamo modela rasti, ki bi nam krepko rast zagotavljal tudi v prihodnjih 25 letih,« pravi Witold Orłowski. Imajo pa, vsaj načelno, nove cilje. Želijo se lotiti še bolj intenzivne internacionalizacije gospodarstva in doseči najboljše v Evropi. Kot opozori Orłowski, je poljska težava, da je le zmerna inovatorica, saj v državi še vedno raje kupijo stroj, kot da bi ga izumili. Politika, pravi Orłowski, bo morala ukrepati tudi glede dohodkovne neenakosti, saj je nezadovoljnih preveč ljudi. Poleg tega opozori na nujnost nadaljnjih izboljšav v po-

Page: 4

Reach: 0

Country: SLOVENIA

Size: 1621 cm2

3 / 5

slovnem okolju, pri infrastrukturi, povečati pa je treba tudi učinkovitost javnega sektorja in kakovost javnih storitev. Po njegovem tudi za reformo javnega sektorja ni čudežnega recepta. »To bo nov boleč proces, a politiki bodo morali prevzeti odgovornost za reforme ter za izbiro pravega orodja za njihovo uresničitev.

Zmanjšanje proračunskega financiranja je lahko eno od orodij, naivno pa bi bilo reči, da to zadošča, saj zmanjšanje proračunskega financiranja za javni sektor ne povzroči samodejno prilagoditve zaposlenih. V javnem sektorju se bodo vedno branili pred reformami, hkrati na primer zaposleni v zdravstvu vedno

znajo prepričati ljudi, da ne gre za to, da bi politiki želeli zaposlene v zdravstvu navesti k učinkovitejšemu delovanju, ampak da želijo v bistvu varčevati pri zdravju ljudi. Zato je treba biti pri takih reformah pogumen, odgovoren in moder v izbiri orodij,« sklene Witold Orłowski.

■ »Politična stabilnost in močne institucije omogočijo uspešen boj proti interesnim skupinam, ki ugrabijo državo in onemogočajo reforme,« pravi Jan Krzysztof Bielecki, nekdanji poljski premier, zdaj predsednik ekonomskega sveta v kabinetu premiera Donalda Tuska.

■ Poljska še nima modela rasti za novih 25 let, ko mora med drugim še izboljšati poslovno okolje in povečati učinkovitost javnega sektorja. To bo nov boleč proces, politiki pa bodo morali biti pri reformah pogumni, odgovorni in modri v izbiri orodij, pravi Witold Orłowski, član ekonomskega sveta v kabinetu premiera Donalda Tuska ter glavni ekonomski svetovalec pri poljskem PwC.

ALBINA KENDA

Page: 4

Reach: 0

Country: SLOVENIA

Size: 1621 cm2

4 / 5

■ **K poljski odpornosti proti krizi so v zadnjih desetih letih pomembno pripomogle tuje neposredne naložbe, učinkovit bančni nadzor, pa tudi poljski kapitalski trg, ki je najbolj razvit v regiji, pravi direktor varšavske borze WSE Adam Maciejewski.**

»Poljska bi se morala evrskemu območju pridružiti teden dni po Veliki Britaniji.«

Kot bi se ljudem nekaj premaknilo v glavi. Njihov odnos do življenja je bolj zaupljiv, njihova samopodoba spodbudna, navdaja jih pozitivna samozavest. Za to imajo razloge.

Page: 4

Reach: 0

Country: SLOVENIA

Size: 1621 cm2

5 / 5

